

PACEM IN TERRIS

Encyklika Jana XXIII.

o míru mezi všemi národy v pravdě,

spravedlnosti, lásky a svobodě

z 11. dubna 1963

Předmluva

Jan XXIII. a Pavel VI. byli postaveni před zcela nový problém: zajištění světového míru, který byl v šedesátých letech ohrožen mocenským bojem. Encyklika Pacem in terris byla uveřejněna brzy po kubánské krizi a po stavbě berlínské zdi. Obracela se ke světu, který si byl vědom nebezpečí atomové války. Její optimistický tón vzbudil u katolíků i nekatolíků živý ohlas.

Encyklika odmítá násilí a diskriminaci, vyzývá k toleranci, porozumění a spolupráci v mezinárodních vztazích a k důslednému dodržování lidských práv. Požaduje dále zákaz atomových zbraní, ukončení závodů ve zbrojení a zahájení odzbrojovacího procesu pod mezinárodní kontrolou. Mír bude podle jejích slov zajištěn jen tehdy, bude-li založen na pravdě, vybudován na zásadách spravedlnosti, ožíván láskou a uskutečňován ve svobodě.

V lidských právech můžeme vidět parafrázi a aplikaci zlatého evangelijního pravidla: Všechno, co chcete, aby lidé dělali vám, dělejte i vy jim (srov. Mt 7,12). Toto pravidlo bylo známé jak v antickém světě, tak u židů i křesťanů; tvoří tedy etické jádro, které může sloužit jako univerzální základ morálky.

Od 19. století se dostává do popředí otázka národnostních menšin. Je však důležité, aby zdůrazňování etnických zvláštností nevedlo k tomu, že se tyto hodnoty budou klást nad hodnoty obecně lidské. Zdůrazňování národních specifik vytváří nebezpečí přeceňování vlastní identity a vede k nepřátelství a mnohdy i k nenávisti vůči druhým národům. Křesťan by měl respektovat a tolerovat každého, protože před Bohem jsme si všichni rovni. Začarovaný kruh nepřátelství, nenávisti a zášti lze rozetnout jen obrácením, usmířením a novým začátkem vzájemných vztahů. Jsme zde jen přechodně, pravý domov u Boha nás teprve čeká. Tím je relativizována národnost i etnická příslušnost.

Obsah

Úvod

I. část: Řád vztahů mezi lidmi

II. část: Vztahy mezi lidmi a veřejnou mocí uvnitř politického společenství

III. část: Vztahy mezi státy

IV. část: Vztahy mezi jednotlivými politickými společenstvími a společenstvími národů

V. část: Napomenutí a výzvy k věřícím

Ctihodní bratři a milovaní synové,

pozdrav a apoštolské požehnání!

Úvod

Řád ve vesmíru

1. Mír na zemi, tuto horoucí touhu lidí všech dob, nelze, jak známo, uskutečnit a upevnit bez posvátného zachovávání řádu, který ustanovil Bůh.
2. Vědecký pokrok a technické vynálezy nás učí, že v živých bytostech i v přírodních silách vládne podivuhodný řád; a že stejně tak je člověku vlastní taková důstojnost, že je schopen jak tento řád objevovat, tak vytvářet si vhodné nástroje, aby se těchto sil zmocnil a využil jich pro sebe.
3. Avšak vědecký pokrok a technické vynálezy ukazují především nekonečnou velikost Boha, který stvořil jak vesmír, tak i člověka. Vytvořil vesmír z ničeho a vložil do něho poklady své moudrosti a dobroty. Žalmista Páně proto chválí Boha těmito slovy: "Hospodine, náš Pane, jak podivuhodné je tvé jméno po celé zemi!"^[1], a na jiném místě: "Jak četná jsou tvá díla, Hospodine! Všechno jsi moudře učinil."^[2] Člověka stvořil jako svůj obraz, sobě podobného^[3], obdařeného rozumem a svobodnou vůlí, a ustanovil ho pánem všech věcí. "Učinils ho jen o málo menším, než jsou andělé" – vyznává žalmista – "ověnčils ho ctí a slávou, dals mu vládnout nad dílem svých rukou, položils mu k nohám všechno."^[4]

Řád mezi lidmi

4. Znamení řád vesmíru je však nyní v podivném rozporu s nepořádkem, který vládne mezi lidmi a mezi národy; jako by se jejich vzájemné vztahy nemohly řídit jinak než násilím.
5. Stvořitel přece vtiskl do lidské přirozenosti řád: řád, který svědomí člověka odhaluje a přikazuje mu jej bezvýhradně zachovávat: "Tím jen ukazují, že obsah zákona mají vepsán ve svém srdci; jejich svědomí o tom vydává svědectví."^[5] Jak by tomu ostatně mohlo být jinak? Každé dílo Boží totiž podává zprávu o nekonečné Boží moudrosti: zprávu tím jasnější, čím větší dokonalostí je obdařeno.^[6]
6. Mylné názory však vedou často k omylu: mnozí se domnívají, že vztahy mezi jednotlivci a státem, k němuž příslušejí, lze uspořádat podle týchž zákonů, jimiž lze vládnout nad

vesmírnými silami a živly, které nejsou nadány rozumem; avšak zákony, jimiž se řídí lidské vztahy, jsou zcela jiného druhu a je třeba objevovat je tam, kam je vepsal Původce všech věcí, to jest v lidské přirozenosti.

7. Tyto zákony dávají lidem zřetelná naučení: jak mají uspořádat vztahy svého vzájemného soužití s jinými lidmi; jak mají být upraveny vztahy mezi občany a státními úřady; jak mají vypadat vzájemné mezistátní kontakty; a konečně jak se k sobě mají chovat jednotlivci a státy na straně jedné a světové společenství na straně druhé; ohled na obecné blaho všech lidí naléhavě žádá, aby konečně došlo k založení takového společenství.

I. část

Řád vztahů mezi lidmi

Každý člověk je osoba, nositel práv a povinností

8. Nejdříve pojednáme o řádu, který má vládnout mezi lidmi.

9. Za základ jakéhokoli soužití, má-li být spořádané a plodné, je nutno uznat zásadu, že každý člověk je osoba, tj. že je mu vrozen rozum a svobodná vůle, a tedy že je nositelem práv a povinností, které pramení přímo z této jeho povahy. Poněvadž tato práva a povinnosti jsou všeobecné a neporušitelné, jsou také naprosto nezcizitelné.^[7]

10. Pohlédneme-li na důstojnost lidské osobnosti ve světle pravd zjevených Bohem, nutně ji oceníme ještě výš; vždyť přece lidé byli vykoupeni krví Ježíše Krista, božskou milostí se stali Božími dětmi a přáteli a byli ustanoveni za dědice věčné slávy.

PRÁVA

Právo na život a na jeho důstojnou úroveň

11. Protože chceme mluvit o právech člověka, poznamenáváme hned na začátku, že člověk má právo na život, na tělesnou nedotknutelnost, na nutné a dostatečné prostředky k důstojnému způsobu života: mezi ně patří především obživa, ošacení, bydlení, odpočinek, lékařská péče a nezbytné sociální služby; má proto právo na zabezpečení pro případ nemoci, pracovního úrazu a nemoci z povolání, vdovství, stáří, nezaměstnanosti a konečně pro případ, že byl bez svého zavinění připraven o věci potřebné k životu.^[8]

Práva vztahující se k hodnotám mravním a kulturním

12. Každý člověk žádá přirozeným právem náležitou úctu vůči své osobě, dobrou pověst, svobodu v hledání pravdy a v mezích dovolených mravním řádem a požadavky obecného blaha také svobodu projevovat svůj názor a šířit jej, vykonávat libovolné povolání a konečně být o veřejném dění informován podle pravdy.

13. Přírozeným právem také člověku přísluší, aby mohl mít podíl na kulturních statcích; proto mu musí být dovoleno se vzdělávat, ať už jde o základní vzdělání, o technickou přípravu nebo o odborné vyškolení, odpovídající vývojovému stupni jeho státního společenství. Je nutno usilovně vytvářet podmínky k tomu, aby lidé s patřičnými vlohami měli přístup k vyššímu vzdělání, a sice tak, aby se, pokud je to možné, ve společnosti dostali k úkolům a úřadům, které odpovídají jak jejich nadání, tak i nabytým znalostem.^[9]

Právo uctívat Boha podle správně poučeného svědomí

14. K přírozeným právům člověka nutno počítat i právo uctívat Boha, jak mu to správně ukládá jeho svědomí, a soukromě i veřejně vyznávat své náboženství. Správně píše Lactantius: "Byli jsme stvořeni, abychom vzdávali Bohu Stvořiteli spravedlivou poctu, takovou, jaká mu náleží, abychom jen k němu se znali a jen jeho následovali. Toto pouto zbožnosti nás k němu upíná a váže: odtud je odvozeno latinské slovo náboženství, re-ligio."^[10] A náš předchůdce Lev XIII. tvrdí: "Tato svoboda, skutečná svoboda, hodná dětí Božích, která zachovává člověku jeho vysokou osobní důstojnost, je silnější než jakékoli násilí a bezpráví; a církev tuto svobodu vždy požadovala a vážila si jí. Takovou svobodu vytrvale vyžadovali apoštolové, svými spisy ji stvrzovali apologeti a posvětili ji vlastní krví mučedníků."^[11]

Právo na svobodnou volbu vlastního životního stavu

15. Nadto mají lidé nedotknutelné právo vybrat si životní stav, jemuž dají přednost: buď založit rodinu, a to na základě rovnosti práv a povinností mezi mužem a ženou, nebo se rozhodnout pro kněžství či řeholní život.^[12]

16. Rodina, založená na svobodně uzavřeném, jediném a nerozlučitelném manželství, musí být považována za první a přírozený zárodek společnosti. Z toho plyne nutnost pečlivě se o rodinu starat, a to jak po stránce hospodářské a sociální, tak i kulturní a mravní; taková opatření mají rodinu upevňovat a usnadňovat plnění jejího poslání.

17. Rodičům náleží přednostní právo živit a vychovávat děti.^[13]

Práva v oblasti hospodářské

18. Přejdeme-li nyní k oblasti hospodářské, vidíme, že přírozené právo dává člověku nárok nejen na to, aby mu byl poskytnut dostatek pracovních příležitostí, ale také aby práci podstupoval svobodně.^[14]

19. S těmito právy je nepochybně spjato právo člověka na takové pracovní podmínky, které nenarušují jeho tělesné síly ani dobré mravy, ani nepřekážejí utváření charakteru mladistvých. Pokud pak jde o ženy, je nutno přiznat jim právo na pracovní podmínky slučitelné s jejich povinnostmi manželky a matky.^[15]

20. Z lidské důstojnosti vyplývá také právo hospodářsky podnikat na vlastní odpovědnost.^[16] Kromě toho nelze zamlčet právo dělníka na spravedlivě stanovenou mzdu, tedy na odměnu, která by úměrně hospodářským podmínkám podniku dovozovala pracujícímu

a jeho rodině životní úroveň odpovídající lidské důstojnosti. V této věci pravil náš předchůdce blahé paměti Pius XII.: "S povinností pracovat, která má základ v přirozenosti, je v souladu také přirozené právo, podle něhož člověk může žádat, aby vykonaná práce přinášela jemu a jeho dětem, čeho je nezbytně zapotřebí k životu: do té míry velí přirozenost sebezáchovu člověka."^[17]

21. Z lidské přirozenosti též plyne právo na soukromé vlastnictví, a to i pokud jde o výrobní prostředky; toto právo, jak jsme vyhlásili jinde, "účinně chrání důstojnost lidské osoby a usnadňuje vykonávání odpovědných úkolů v každé oblasti života. Přispívá ke klidu a pořádku v rodinném životě a podporuje i vnitřní mír a blahobyt země"^[18].

22. Je ostatně vhodná příležitost poznamenat, že právo na soukromé vlastnictví má jistou sociální funkci.^[19]

Právo shromažďovací a sdružovací

23. Protože člověk je svou přirozeností tvor společenský, má právo shromažďovat se a sdružovat s jinými, jakož i právo dávat svým sdružením takové formy, které považuje za vhodnější k dosažení stanovených cílů; dále má právo vyvíjet v těchto sdruženích vlastní iniciativu a na základě vlastní odpovědnosti sledovat dosažení žádaných cílů.^[20]

24. V encyklice *Matka a Učitelka* jsme naléhavě připomněli, že je naprosto nutné zakládat dostatečné množství sdružení nebo korporací schopných dosáhnout cílů, které jednotlivec nemůže účinně sledovat. Taková sdružení nebo korporace je třeba pokládat za nezbytný a nenahraditelný nástroj k zajištění osobní důstojnosti a vlastní svobodné a nedotknutelné odpovědnosti.^[21]

Právo na svobodu pobytu a pohybu

25. Každý člověk má mít plné právo na svobodu pobytu a pohybu uvnitř státu, jehož je občanem; a pokud k tomu vede oprávněný důvod, má také právo přestěhovat se do jiného státu a usadit se v něm.^[22] Tím, že někdo je občanem jistého státu, nepřestává být členem velké lidské rodiny, občanem světového společenství všech lidí.

Politická práva

26. K tomu dále přistupuje, že s osobní důstojností je spojeno právo činně se účastnit veřejného života a přispívat k uskutečňování obecného blaha. "Člověk nesmí být považován za objekt a trpnou složku společenského života, je a musí naopak být a zůstat jeho subjektem, základem a cílem."^[23]

27. Lidské osobě rovněž přísluší zákonná ochrana jejích práv; ochrana účinná, nestranná, utvořená podle norem skutečné spravedlnosti, jak připomíná náš předchůdce blahé paměti Pius XII. těmito slovy: "Z právního řádu, jaký chtěl Bůh, vyplývá nezcizitelné a věčně platné právo, aby každý člověk měl zaručenu právní bezpečnost a aby se mu přiznal okruh práv, který by byl zajištěn před každým svévolným útokem."^[24]

POVINNOSTI

Vztah mezi právy a povinnostmi

28. Dosud připomenutá přirozená práva jsou v člověku, jemuž přísluší, spjata s *právě tak velkým počtem povinností*. Práva i povinnosti mají svůj základ, svůj zdroj a svou nezničitelnou sílu v přirozeném zákoně, který je uděluje i ukládá.

29. Tak například právo člověka na život souvisí s povinností starat se o zachování vlastního života; právo na důstojný způsob života s povinností žít důstojně; a právo na svobodné hledání pravdy s povinností pronikat do pravdy stále hlouběji.

Vzájemnost práv a povinností mezi lidmi

30. Z toho jako důsledek také plyne, že v lidském společenství odpovídá přirozenému právu jednoho určitá povinnost ze strany druhých lidí: povinnost uznávat ono právo a mít je v úctě. Každé základní osobní právo člověka odvozuje totiž svou platnost a autoritu z přirozeného zákona, který ono právo propůjčuje a příslušnou povinnost ukládá. Proto ti, kdo se dožadují vlastních práv, ale na své povinnosti buď úplně zapominají, nebo je plní nedostatečně, zasluhují přirovnat k lidem, kteří jednou rukou stavbu budují, druhou boří.

Vzájemná spolupráce

31. Protože lidé jsou přirozenou povahou společenštití, musí žít s druhými lidmi a hledat i jejich dobro. Spořádané lidské soužití tedy žádá, aby lidé navzájem svá práva i povinnosti uznávali a podle nich jednali. Z toho také vyplývá, že každý má velkomyslně sám přispívat k vytvoření takového prostředí, v kterém by byly práva i povinnosti respektovány stále svědomitěji a ke stále většímu užitku.

32. Nestačí například přiznávat člověku právo na prostředky nezbytné k životu, pokud podle vlastních sil neusilujeme o to, aby každý člověk měl prostředků k životu dostatek.

33. K tomu přistupuje nutnost, aby lidské soužití bylo nejen spořádané, nýbrž aby též přinášelo lidem hojný prospěch a užitek. To vyžaduje, aby lidé navzájem svá práva i povinnosti uznávali a naplňovali, ale aby se rovněž společně účastnili četných akcí, jež dnešní civilizace dovoluje, k nimž nabádá nebo jež vyžaduje.

Vědomí odpovědnosti

34. Důstojnost lidské osoby kromě toho žádá, aby člověk mohl jednat z vlastního rozhodnutí a svobodně. Proto jde-li o lidské soužití, jistě je důvod, aby ctil práva, plnil povinnosti a v nesčetných aktivitách pomáhal druhým, a to především z vlastního popudu a úmyslu, tj. tak, aby každý jednal na základě vlastního rozhodnutí, uvážení a odpovědnosti, a ne z donucení nebo nátlaku, přicházejících většinou zvnějšku. Je-li společenství lidí založeno jen na vztazích síly, je nutno o něm říci, že v sobě nemá nic lidského, poněvadž lidem je v něm upírána svoboda, místo aby byli vhodně podněcováni ke zvyšování životní úrovně, k dosažení dokonalosti.

Soužití v pravdě, spravedlnosti, lásce a svobodě

35. Proto je třeba pokládat soužití lidí za spořádané, plodné a v souladu s lidskou důstojností tehdy, spočívá-li na pravdě; svatý Pavel nás takto napomíná: "Proto nechte lhaní a každý mluvte se svým bližním pravdu. Patříme přece všichni k sobě jako údy."^[25] To se jistě podaří, bude-li každý náležitě uznávat jak svá práva, tak své povinnosti vůči druhým. Lidské soužití pak bude navíc takové, jaké jsme právě nastínili, když se občané, vedeni spravedlností, vynasnaží ctít práva druhých a plnit své povinnosti; dají-li se vést takovou láskyplnou péčí, že potřeby druhých budou cítit jako svoje a učiní druhé účastnými na svém blahu, a budou usilovat o to, aby se po světě mezi všemi lidmi šířily nejlepší duchovní hodnoty. Ale ani to nestačí; neboť lidské soužití se vytváří svobodně, v souladu s důstojností občanů, kteří byli přírodou obdařeni rozumem, a proto přijímají riziko své činnosti.

36. Lidské soužití, ctihodní bratři a milovaní synové, musíme považovat v první řadě za skutečnost řádu duchovního; jejím prostřednictvím si lidé ve světle pravdy navzájem sdělují své poznatky; v ní se mohou dožadovat svých práv a plnit své povinnosti; v ní jsou vedeni, aby usilovali o duchovní statky; v ní mají vzájemně z jakékoliv čestné věci náležité potěšení; ustavičně jsou ochotni jakoby přelit do druhých to nejkrásnější a nejlepší, co mají, a horoucně touží přelit do svého srdce to dobré, co vidí na druhých. Tyto hodnoty působí a řídí všechno, co se týká vědy, hospodářství, sociálních zařízení, rozvoje a uspořádání státu, zákonodárství a konečně všech věcí, které zevně utvářejí soužití lidí a neustále je rozvíjejí.

Základem mravního řádu je Bůh

37. Řád, který vládne mezi lidmi, je zcela rázu duchovního. Protože tento řád spočívá na pravdě, je třeba ho uskutečňovat podle příkazů spravedlnosti; vyžaduje, aby ho oživovala a zdokonalovala vzájemná láska; a konečně má být utvářen v plné svobodě tak, aby byl den ode dne blíž rovnosti mezi lidmi.

38. Avšak takový mravní řád – jehož zásady se jednak týkají všech lidí, jednak jsou absolutní a neměnné – má svůj základ v pravém Bohu, v Bohu osobním a přesahujícím lidskou přirozenost. Bůh je první Pravda a svrchované Dobro, a proto nejhlubší pramen, z něhož může lidské společenství čerpat pravou životaschopnost, aby bylo spořádané, plodné a aby odpovídalo lidské důstojnosti.^[26] Stran této věci píše sv. Tomáš Akvinský: "To, že lidský rozum je měřítko vůle, podle něhož se měří dobrota člověka, má z věčného zákona, jímž je rozum božský ... Je tedy zřejmé, že dobrota lidské vůle závisí mnohem více na věčném zákoně než na lidském rozumu."^[27]

Znamení doby

39. Naši dnešní dobu charakterizují tři základní znaky:

40. Je to především hospodářský a společenský vzestup dělnické třídy. Dělníci soustřeďovali nejdříve své úsilí na to, aby si vydobyli svá hospodářská a sociální práva; pak své úsilí rozšířili i na práva politická a konečně na právo mít účast i na kulturních výtocích. Dnes dělníci po celém světě důrazně žádají, aby nebyli nikdy považováni jen za věc bez rozumu a svobody, kterou ostatní svévolně využívají, nýbrž za lidi – a to ve všech odvětvích

společenského života, tj. v oblasti hospodářské a společenské, v politice a konečně ve vědě a kultuře.

41. Druhý znak, všem zcela zřejmý, je účast žen na veřejném životě. Rychlejší je snad tento postup u národů s křesťanskou civilizací; pomaleji, ale přece jen ve značné šíři, probíhá i u národů s jinými tradicemi a kulturami. Ženy jsou si víc a více vědomy své důstojnosti, a proto nemohou dopustit, aby byly považovány za neživou věc nebo za nástroj a aby se s nimi tak jednalo. Žádají více: v rodině i ve společnosti práva i povinnosti, jaké jsou hodny lidské osoby.

42. Konečně dnes pozorujeme, že lidská rodina se změnila po stránce společenského a politického života. Všechny národy si totiž nárokují nebo brzy budou pro sebe nárokovat svobodu, a proto brzy přestanou existovat národy kolonizátorské a kolonizované.

43. Lidé ve všech zemích a světadílech se buď už pokládají za občany nějakého samostatného státu, nebo se za ně v nejbližší budoucnosti začnou pokládat. Už ani kmenová společenství nechtějí být podřízena politické moci mimo svou vlastní zemi nebo národnostní skupinu. V naší době totiž už zastaraly po tolik staletí přetrvávající názory, podle nichž jedny společenské skupiny zaujímaly podřízené postavení a jedny vyžadovaly vedoucí roli, ať už na základě hospodářských a sociálních poměrů, nebo pohlaví, nebo svého společenského stupně.

44. Právě naopak, je už velmi rozšířeno vědomí, že všichni lidé jsou si co do své přirozené důstojnosti rovni. Proto se – alespoň v teorii – zcela odmítá rasová diskriminace; to má obrovský význam na cestě k rozvinutí lidského soužití podle shora vyložených zásad. Když se totiž v člověku probouzí vědomí jeho práv, je nezbytné, aby se zrodilo i vědomí jeho povinností: tak aby ten, kdo má nějaká práva, si byl zároveň vědom povinnosti svá práva hájit jako známku své důstojnosti; ostatní pak si mají být vědomi povinnosti tato práva uznávat a mít je v úctě.

45. Utváří-li se občanské zřízení podle práv a povinností, uvědomují si pak lidé návazně také duchovní hodnoty: chápou, co je pravda, co spravedlnost, co láska, co svoboda, a nabývají vědomí, že patří k takovému společenství. A to není všechno: neboť takové pohnutky vedou lidi k lepšímu poznávání pravého Boha, člověku nadřazeného a osobního. Proto pak na vztahu k Bohu zakládají svůj život – jak ten, jímž žijí v hloubi svého srdce, tak ten, který sdílejí s ostatními.

II. část

Vztahy mezi lidmi a veřejnou mocí uvnitř politického společenství

Nutnost veřejné moci a její božský původ

46. Lidské soužití nemůže být spořádané ani plodné, nejsou-li v něm lidé, kteří mají opravdovou moc, kteří zachovávají, co je ustaveno, a v dostatečné míře vynakládají svou práci a starostlivost k dobru všech. Ti všechnu svou moc odvozují od Boha, jak píše svatý

Pavel: "Není moci, která by nepocházela od Boha."^[28] Jeho slova vykládá svatý Jan Zlatoústý takto: "Co říkáš? Že každý vládce je ustanoven od Boha? Ne, to neříkám; nemluvim zde o jednotlivých vládciích, ale o věci samé. Říkám totiž: v tom, že existuje moc, že jedni vládnou a druzí jsou podřízeni a že to vše se neděje náhodou a bez důvodu, v tom je božská moudrost."^[29] Opravdu, protože Bůh stvořil lidi jako bytosti od přirozenosti společenské a protože žádná pospolitost "nemůže existovat, aniž v ní někdo stojí všem v čele a každého účinnými a stejnými prostředky pobízí k sledování společného cíle, je k občanskému soužití naprosto nezbytná autorita, která by je řídila; tato autorita, stejně jako sama společnost, pochází od přirozenosti, a tedy od samého Boha"^[30].

47. Přesto se nelze domnívat, že autorita nemá nic, čeho by musela být poslušna; dokonce proto, že svou moc uplatňuje ve shodě s rozumem, musí svou závaznost čerpat z mravního řádu, který má zase jako svůj počátek a cíl Boha. Náš předchůdce blahé paměti Pius XII. připomínal: "Absolutní řád živého tvorstva a sám cíl člověka (člověkem zde nazýváme bytost svobodnou, vázanou povinnostmi, nadanou nedotknutelnými právy, která je začátkem a cílem lidské společnosti) se dotýkají také státu jako nezbytného společenství, které se vyznačuje autoritou, bez ní by stát nemohl ani existovat, ani žít ... Protože pak tento řád všech věcí ve světle zdravého rozumu, a zvláště podle křesťanské víry, nemůže mít původ leč v Bohu, Stvořiteli nás všech, v Bohu osobním, proto úřady dostávají svou důstojnost odtud, že se jistým způsobem podílejí na autoritě samého Boha."^[31]

48. Moc, která se opírá výhradně nebo z velké části o hrozby nebo o strach před trestem nebo o slibování odměny, nikterak účinně nepodněcuje společné úsilí o blaho všech; a i když se jí to snad podaří, pak tento způsob jednání není ve shodě s důstojností lidí, kteří jsou obdařeni rozumem i svobodou a mají na obojím podíl. Autorita totiž souvisí především s duchovní silou; proto musí vládcové států apelovat na svědomí každého občana, to jest na povinnost každého ochotně se zasazovat o společné blaho všech. Protože ale všichni lidé si jsou přirozenou důstojností rovni, nikdo nemá právo vnitřně dělat nátlak na druhého. Může to dělat pouze Bůh, poněvadž on jediný zkoumá úmysly skryté v srdci člověka a soudí je.

49. Státní představitelé tedy mohou lidi zavazovat ve svědomí pouze tehdy, je-li jejich autorita ve spojení s autoritou Boží a má-li na ní podíl.^[32]

50. Platí-li tato zásada, pak je také zabezpečena osobní důstojnost občanů: jsou-li totiž poslušní vůči úřadům, nejsou poslušní vůči jejich nositelům jako lidem, ale ve skutečnosti ctí Boha, moudrého Stvořitele všech věcí, který stanovil, aby se vztahy mezi lidmi řídily řádem, jež on sám určil; a když vzdáváme patřičnou úctu Bohu, nijak se neponižujeme, nýbrž právě naopak se pozvedáme a povyšujeme, Neboť sloužit Bohu znamená vládnout.^[33]

51. Moc je požadavek řádu duchovního a pochází od Boha. Jestliže tedy vládci států ukládají zákony nebo něco nařizují v rozporu s tímto řádem, a tedy v rozporu s vůlí Boží, pak moc, která jim byla svěřena, nemá pro svědomí občanů závaznou platnost, protože "více je třeba poslouchat Boha než lidi"^[34]. V takovém případě moc dokonce přestává být mocí a následkem je hanebné bezpráví. Svatý Tomáš učí: "K druhému bodu třeba říci, že lidský zákon je potud zákonem, pokud je ve shodě se zdravým rozumem; z toho je jasné, že je odvozen od věčného

zákona. Je-li ale zákon v rozporu s příkazem rozumu, nazývá se zákonem nespravedlivým, a pak přestává být zákonem a stává se spíše činem násilným."^[35]

52. Z toho, že autorita pochází od Boha, nelze však naprosto vyvozovat, že lidem nepřísluší možnost volit ty, kteří mají stát v čele státu, určovat formu státu a vymezit způsob a rozsah výkonu moci. Proto je tato nauka slučitelná s každou opravdu demokratickou formou vlády.^[36]

Smyslem veřejné moci je uskutečňování obecného blaha

53. Jednotlivci i sdružení mají svým dílem přispívat k uskutečňování obecného blaha. Z toho především plyne, aby sledovali vlastní zájem a prospěch v souladu s požadavky druhých a aby svůj majetek a svou práci řídili podle toho, co státní správa předepsala při zachování požadavků spravedlnosti, způsobů a rozsahu vládnutí. Ti, kdo ve státě mají moc, musí vydávat taková nařízení, aby byla nejen právně a formálně v pořádku, nýbrž aby též měla za cíl obecné blaho, nebo k němu alespoň přispívala.

54. Smyslem existence státní správy je uskutečňování obecného blaha; proto je musí hledat tak, aby dbala na jeho podstatu a zároveň svá nařízení uváděla v soulad s nynějším stavem věcí.^[37]

Základní stránky obecného blaha

55. Za prvky obecného blaha musí být jistě považována národní specifika,^[38] ta však zdaleka netvoří celý obsah obecného blaha. Avšak tyto hodnoty a svérázné rysy obsah obecného blaha nevyčerpávají. Obecné blaho zcela souvisí s lidskou přirozeností; tedy může existovat celé a neporušené, jen když máme na zřeteli jeho podstatu a způsob jeho uskutečňování, a to vždy ve vztahu k člověku.^[39]

56. K tomu přistupuje, že na obecném blahu se mají podílet všichni členové společnosti, i když v různém ohledu, každý podle svých úkolů, zásluh a okolností. Nositelé státní moci je tedy musí podporovat k prospěchu všech, bez upřednostňování některých občanů nebo skupin; potvrdil to náš předchůdce Lev XIII. těmito slovy: "V nižádném případě se nesmí připustit, aby státní moc sloužila zájmu některého jednotlivce nebo několika jednotlivců, poněvadž je ustanovena k společnému prospěchu všech."^[40] Spravedlnost a slušnost mohou však někdy žádat, aby státníci měli větší ohled na občany nižších vrstev, protože ti jsou méně s to uplatňovat svá práva a sledovat své oprávněné zájmy.^[41]

57. Ale na tomto místě, domníváme se, musíme svým synům připomenout, že obecné blaho se týká celého člověka: tj. potřeb jak těla, tak i ducha. Proto musí státní správa o dosažení tohoto blaha usilovat příhodnými prostředky i měrou: tak, aby byl zachován správný řád věcí, a aby občanům spolu se statky hmotnými zabezpečovala také statky duchovní.^[42]

58. Zásady zde uvedené, zdá se, vhodně shrnuje ona věta z naší encykliky *Matka a Učitelka*, v níž jsme zdůraznili, že obecné blaho obsahuje "souhrn oněch předpokladů společenského života, které lidem umožňují a usnadňují plný rozvoj všech hodnot jejich osobnosti"^[43].

59. Lidé jako bytosti složené z těla a z nesmrtelné duše nemohou v tomto pomíjivém životě ani uspokojit své potřeby, ani dosáhnout dokonalého štěstí. Proto musí být obecné blaho uskutečňováno takovými způsoby, aby se věčné spáse lidí nejen nekladly překážky, nýbrž aby se jí dokonce sloužilo.^[44]

Veřejná moc má uznávat a mít v úctě osobní práva a povinnosti občanů

60. V dnešní době se soudí, že obecné blaho záleží především v tom, aby se zachovávala lidská práva a povinnosti. Proto je třeba, aby úloha veřejné moci spočívala především v tom, aby se na jedné straně tato práva uznávala, dbalo se jich, navzájem byla slad'ována, chráněna a podporována, a na druhé straně aby mohl každý snáze plnit své povinnosti. "Chránit nedotknutelná lidská práva a starat se, aby každý mohl snáze plnit své povinnosti – to je hlavní úkol každé veřejné moci."^[45]

61. Proto když kterýkoli úřad neuznává nebo porušuje lidská práva, pak nejenže neplní své povinnosti, ale jeho nařízení nemá žádnou závaznou moc.^[46]

Harmonická koordinace a účinná ochrana osobních práv a povinností

62. Kromě toho především státní orgány mají povinnost řídit a vzájemně slad'ovat společenská práva lidí tak, aby jeden člověk uplatňováním svých práv neporušoval práva druhých; dále aby někdo, kdo hájí svá práva, tím nezabraňoval druhým plnit jejich povinnosti; a konečně aby práva všech byla s účinností uchováována neporušená, a byla-li snad porušena, aby se jich občanům znovu v plné míře dostalo.^[47]

Povinnost veřejné moci podporovat osobní práva

63. Ti, kdo stojí v čele státu, mají dále usilovat o vytváření takových podmínek, ve kterých by všem občanům bylo umožněno a usnadněno skutečné uplatňování jejich práv i plnění jejich povinností. Zkušenost ukazuje, že tam, kde veřejná moc selhává, se zejména v naší době víc a více zvětšují nerovnosti mezi občany a že proto lidská práva i povinnosti zůstávají jen na papíře.

64. Představitelé státu se proto musí snažit, aby občané dosahovali pokroku v hospodářském i sociálním ohledu a aby podle stupně rozvoje státu byly občanům poskytnuty podstatné služby, jako jsou silnice, dopravní prostředky, obchodní styk, pitná voda, bydlení, zdravotní péče, vhodné podmínky pro vyznávání víry a rovněž rekreační zařízení. Musí se též starat o to, aby existovaly pojišťovny, aby tak každý člověk měl nutné prostředky k důstojnému způsobu života i v případě neštěstí nebo za ztíženého plnění rodinných povinností. O co dále musí ti, kteří obdrželi moc ve státě, usilovat a co musí uskutečňovat, je to, aby práceschopní dostávali zaměstnání přiměřené jejich schopnostem; aby se jim vyplácela mzda odpovídající požadavkům spravedlnosti a slušnosti; aby v průmyslových společnostech bylo dělníkům umožněno pociťovat, že oni jsou původci vykonané práce; aby mohly být zakládány mezičlánky, jejichž prostřednictvím by se soužití občanů stalo plodnějším a bohatším; a konečně aby se všichni náležitým způsobem a v přiměřeném rozsahu mohli podílet na dobré vzdělání.

Rovnováha mezi oběma způsoby zasahování veřejné moci

65. Jenže společný prospěch všech vyžaduje také to, aby státní správa jednak při stanovení a zabezpečování práv občanů, jednak při jejich podpoře sloužila nejvyššímu požadavku rovnováhy; aby totiž tím, že by se upřednostňovala práva jistých jedinců nebo skupin, jim nevznikaly ve státě výsadní výhody; nebo aby se ohled na zachovávání občanských práv nestal absurdním způsobem překážkou v jejich účinnosti. "Jakkoliv mohou být rozsáhlé a hluboké zásahy státu do hospodářského života vhodné, zůstává stále platná zásada, že stát nesmí omezovat svobodné podnikání občanů; naopak je musí podporovat, ovšem tak, aby byla zachována zásadní práva každého člověka."^[48]

66. Touž zásadou se musí veřejní činitelé řídit při své mnohotvárné činnosti směřující k tomu, aby občané mohli jak uplatňovat svá práva, tak i plnit své povinnosti ve všech oblastech společenského života.

Struktura a funkce státní moci

67. Ostatně nelze jednou provždy stanovit, jaký druh státního zřízení je nejlepší ani jaký je nejlepší způsob, kterým má státní moc plnit své povinnosti v oblasti zákonodárné, správní a soudní.

68. Skutečně, stanovit formu státního zřízení a způsob, jímž má vykonávat své úkoly, nelze než tak, že největší váhu při tom budou mít současný stav a podmínky každého národa; ty totiž jsou různé podle míst a doby. Domníváme se však, že požadavkům vrozeným lidské přirozenosti odpovídá, utváří-li se soužití občanů na trojím řádu institucí, který vhodně odpovídá třem hlavním úkolům veřejné moci; v takovém státě jsou totiž právně vymezeny nejen úkoly úřadů, ale také vztahy mezi občany a vykonavateli státní moci. To pak poskytuje občanům jistou záruku při hájení svých práv i při plnění povinností.

69. Aby však takové právní a politické uspořádání státu přinášelo žádoucí výhody, je nezbytné, aby veřejní činitelé svědomitě spravovali svůj úřad a vyskytující se těžkosti odstraňovali vhodnými opatřeními a prostředky, odpovídajícími jejich úkolu i situaci státu. Z téhož důvodu je žádoucí, aby zákonodárci při stále se měnících podmínkách nikdy nepřehlíželi ani mravní normy, ani ústavní zásady, ani požadavky obecného blaha. Dále má státní správa přesně znát zákony, nestranně hodnotit konkrétní případy a vše posuzovat podle platných právních norem; a konečně soudcové se mají nechat vést výhradně poctivostí, nestranností a každému dopomoci k jeho právu. K správnému řádu věcí též patří, aby se jednotliví občané i jejich společenství, státu podřízená, při uplatňování svých práv a plnění svých povinností těšili účinné právní ochraně, a to jak ve svých vzájemných vztazích, tak i při jednání s veřejnými činiteli.^[49]

Právní řád a mravní vědomí

70. Právní řád ve státě, který je v souladu se zásadami spravedlnosti a mravnosti a odpovídá stupni vyspělosti politického společenství, přispívá bezpochyby velkou měrou k prospěchu všech.

71. Avšak společenský život je v naší době tak různorodý, tak složitý a dynamický, že právní uspořádání, jakkoli vypracované moudře a prozíravě, často jako by neodpovídalo potřebám.

72. Mimoto vztahy občanů, vztahy mezi občany a mezičlánky k úřadům a vztahy mezi různými úřady téhož státu představují často situace tak složité a choulostivé, že je nemůžeme pojmut do žádných právních norem. V těchto případech žádá věc sama, aby státníci – pokud chtějí právní řád (jako takový i vzhledem k jednotlivým případům) zachovat neporušen, pokud se chtějí řídit hlavními požadavky společenského života, pokud chtějí dnešní praxi přizpůsobovat samotné zákony i řešit nové problémy – správně cítili, jaké povahy jsou jejich úkoly a jaké jsou jim stanoveny meze; a měli by být obdařeni takovou vyrovnaností a integritou osobnosti, takovou bystrostí a vytrvalostí, aby kromě toho, že rozpoznají, co je třeba bez váhání uskutečnit, to také včas a účinně vykonali.^[50]

Účast občanů na veřejném životě

73. Že je lidem dovoleno podílet se na správě státu, to je jistě nedílnou součástí jejich důstojnosti, i když se snad na vlastní správě mohou podílet jen způsobem odpovídajícím stupni vyspělosti státu, k němuž přísluší.

74. Ostatně umožnění účasti na veřejném životě otevírá člověku nové a rozsáhlé možnosti prospěchu. Za takových podmínek totiž přijdou veřejní činitelé častěji do kontaktu a do hovoru s občany, a proto mohou snáze poznat, co se uznává za obecné blaho; pravidelné střídání nositelů veřejné moci pak zabraňuje přestárnutí autority, naopak zajišťuje její obnovování v souladu se společenským vývojem.^[51]

Znamení doby

75. Z toho, co bylo vyloženo, jasně plyne, že v dnešní době je při právním uspořádání států na prvním místě požadavek vypracovat stručně a jasně formulovaný souhrn základních lidských práv a včlenit ho do ústavních zákonů.

76. Dalším požadavkem je náležitá právní formulace ústavy každého státu, která by vymezila, jakými způsoby jsou jmenováni vedoucí činitelé státu, jakými závazky jsou navzájem propojeni, jaké jsou jejich pravomoci a konečně jakým způsobem jsou povinni při své práci postupovat.

77. Nakonec je tu požadavek vymezit se zřetelem k právům a povinnostem vztahy mezi občany a představiteli států; těm se ukládá jako hlavní úkol uznávat, respektovat, harmonicky sladovat, chránit a podporovat práva a povinnosti občanů.

78. Jistě nelze přijmout jako správný názor těch, kdo tvrdí, že vůle jednotlivých lidí nebo jistých společenství je první a jediný zdroj práv a povinností občanů, z něhož pramení jak závaznost ústavy, tak i oprávněnost veřejných autorit.^[52]

79. Avšak snahy, o nichž byla zmínka, také zjevně dosvědčují, že lidé jsou si v dnešní době stále více vědomi své vlastní důstojnosti: to je podněcuje jak k účasti na veřejném životě, tak k požadavku, aby jejich vlastní a nedotknutelná práva daná ústavou byla zachována; lidé

nadto dnes ještě žádají, aby nositelé veřejné moci byli voleni podle ústavy a aby vykonávali svůj úřad v jejích mezích.

III. část

Vztahy mezi státy

Státy mají svá práva a povinnosti

80. Častá naučení našich předchůdců o státu chceme potvrdit svou autoritou i my: mezi státy existují vzájemná práva a povinnosti; proto se jejich vztahy mají utvářet podle zásad pravdy, spravedlnosti, čínorodé solidarity a svobody. Týmž přirozeným zákonem, který upravuje vztahy mezi jednotlivými občany, se musí řídit také vztahy mezi státy.

81. Každý to snadno pochopí, uváží-li, že státníci, když jednají jménem svého společenství a v jeho zájmu, nikterak nemohou přicházet o svou přirozenou důstojnost a nikterak jim není dovoleno zpronevěřit se přirozenému zákonu, který je základní normou mravnosti.

82. Byla by ostatně nesmyslná už pouhá myšlenka, že by lidé, proto, že byli postaveni do čela státu, mohli být donuceni vzdát se svého lidství. Naopak, Vždyť dosáhli toho nejvyššího stupně důstojnosti právě proto, že byli vzhledem ke svým vynikajícím duchovním schopnostem a vlohám shledáni nejlepšími příslušníky státu.

83. Dokonce již ze samotného mravního řádu vyplývá, že občanské společenství lidí nutně potřebuje autoritu, která je povede, a že tuto autoritu nelze obracet proti samému mravnímu řádu; jinak by ihned zanikla, protože by ztratila svůj základ. Takové je totiž napomenutí samotného Boha: "Slyšte tedy, králové, a buďte rozumní, poučte se, vládcové dalekých krajin! Nakloňte sluch vy, kteří ovládáte zástupy lidu, kteří se pyšníte množstvím národů! Od Pána jste dostali moc, od Nejvyššího vládu. On bude zkoumat vaše skutky a zkoušet vaše úmysly."^[53]

84. Konečně je třeba i při úpravě mezistátních vztahů držet se toho, že autorita se má uplatňovat k podpoře obecného blaha, neboť především k tomu byla ustanovena.

85. Mezi nejzávažnější příkázání obecného blaha je však nutno řadit uznávání mravního zákona a věrné zachovávání jeho příkazů. "Správný řád mezi státy musí být postaven na stále neotřesitelné a neměnné důstojnosti zákona, který je podle vůle Stvořitele světa zjevný z řádu přírody; On ho také nesmazatelně vepsal do lidských srdcí ... Tento zákon paprskem svých zásad jako maják ukazuje správnou cestu jednotlivcům i národům; ti se pak mají jeho nabádavými, spásnými a prozíravými znamenými dát usměřňovat a vést, aby nic z úsilí, do něhož se pustili pro ustavení nového světového pořádku, nebylo vydáno všanc divokým bouřím a nepřišlo nazmar ztroskotáním."^[54]

Pravda

86. Nejprve je třeba se rozhodnout, že vztahy států se musí řídit pravdou. Pravda však vyžaduje, aby z těchto vztahů byly vyloučeny všechny způsoby rasové diskriminace a aby tedy platilo za nedotknutelné a nepochybné, že všechny státy jsou si rovny, pokud jde o jejich přirozenou důstojnost. Každý stát má proto právo na existenci, na vlastní rozvoj a na nezbytné prostředky k jeho uskutečnění; každý stát má dále v první řadě sám přijmout odpovědnost za dosažení svého rozvoje; a konečně má též právo na dobrou pověst a na prokazování náležitých úct.

87. Praxe nás učí, že mezi lidmi existují velmi často rozdíly, a to i velké, co do vědomostí, schopností, vynalézavosti, vlastnění vnějších statků. Tím však nikdy nelze ospravedlnit, proč ti, kdo po nějaké stránce vynikají nad druhé, uvádějí ostatní jakýmkoli způsobem vůči sobě do závislého postavení; taková převaha je spíše tím důrazněji zavazuje, aby každý z nich pomáhal slabším dosáhnout dokonalosti formou spolupráce.

88. Podobně mohou některé státy předčít jiné pokrokem ve vědě, kulturou a hospodářským rozvojem; to však nikdy nemůže ospravedlnit, aby jeden stát proto nespravedlivě ovládal druhé; mají tím více přispívat k společnému vzestupu národů.

89. Ve skutečnosti nemohou být lidé svou přirozeností nadřazeni jiným, protože všichni se vyznačují stejnou přirozenou důstojností. Z toho vyplývá, že ani státy se mezi sebou neliší co do přirozené důstojnosti; jednotlivé státní útvary se podobají tělům, jejichž údy jsou lidé. Ostatně, jak nás učí zkušenost, na všechno, co se nějak dotýká důstojnosti jejich jména, bývají národy po zásluze velice citlivé.

90. Pravda dále vyžaduje, aby byla zachovávána nezaujatá objektivita při všem tom, co umožňují moderní vynálezy v oblasti informačních prostředků, tedy v činnosti, která šíří a podporuje vzájemné poznání mezi národy. Jistě to nebrání, aby každý národ poukazoval na světlé stránky svého života. Musíme však rozhodně odmítnout ty zpravodajské metody, které porušují příkazy pravdy a spravedlnosti a poškozují dobré jméno některého národa.^[55]

Spravedlnost

91. Vztahy mezi státy musí být kromě toho uspořádány podle zásad spravedlnosti; to vyžaduje uznávat vzájemná práva a zároveň plnit vzájemné povinnosti.

92. Poněvadž státy mají právo na existenci, na rozvoj, na dostatek prostředků k jeho dosažení, na to, aby byly samy v první řadě strůjci svého rozvoje, na ochranu své dobré pověsti a náležitých úct, plyne z toho, že státy jsou také zavázány každé z těchto práv účinně chránit a vyvarovat se jednání, které by je mohlo porušit. Jako ve vztazích mezi jednotlivci lidé nemohou sledovat vlastní zájmy ke škodě druhého, stejně tak ani státy nesmějí usilovat o vlastní rozvoj způsobem, který s sebou nese nespravedlnost nebo utiskování druhého státu; jinak se vůči němu dopouštějí bezpráví. Zde je vhodné připomenout výrok sv. Augustina: "Odstraníme-li spravedlnost, co jsou státy, ne-li loupežení ve velkém."^[56]

93. Může se přirozeně stát, a také se to skutečně stává, že dojde ke střetu zájmů jednotlivých států; ale rozpory z toho vzniklé se mají řešit ne ozbrojenou silou, ani lstí nebo podvodem,

nýbrž jak se sluší na lidi: vyjednáváním o důvodech a záměrech, posouzením situace podle pravdy a spravedlivou dohodou o sporných názorech.

Poměr k národnostním menšinám

94. To se zvláště týká směru politiky, který se od 19. století rozšířil po celém světě a leckde převládl; jeho projevem je vůle lidí téhož etnika žít v samostatném státě na národnostním principu. A protože to z řady příčin nelze vždy uskutečnit, vzniká situace, že menší národy často žijí v jinonárodním státě, z čehož se rodí velmi závažné problémy.

95. V této věci je třeba otevřeně říci, že cokoli se podniká k tomu, aby se omezila životnost těchto etnik a jejich růst, je v ostrém protikladu s požadavky spravedlnosti, a to tím víc, pokud cílem tohoto odsouzeníhodného úsilí je vyhlazení etnika.

96. Požadavkům spravedlnosti naopak zcela odpovídá, aby státníci vyvíjeli účinné úsilí o povznesení životních podmínek menšin, především co se týká jejich jazyka, kultury, tradic a zvyků i hospodářských aktivit a podnikání.^[57]

97. Stejně tak je třeba připomenout, že příslušníci těchto menšin – ať už následkem poměrů, které musí snášet, nebo následkem minulých událostí – bývají náchylní k nadměrnému zdůrazňování svých specifik; to pak vede k tomu, že své vlastní prvky kladou před hodnoty všelidské, jako by blaho celé lidské rodiny mělo sloužit blahu jejich vlastního národa. Je však racionální, aby dovedli ocenit též kladné stránky svého postavení: že totiž k jejich duchovnímu obohacení nemálo přispívá každodenní styk s příslušníky jiné kultury, a tak jim přejdou do krve hodnoty, které jsou vlastní jinému národu. K tomu však dojde jen tehdy, když členové národnostních menšin budou žít ve společenství s národy, které je obklopují, a budou hledět mít podíl na jejich zvycích a zřízení; nikoli když budou zasévat růžnice, které působí nesmírné škody a brzdí rozvoj národů.

Činná solidarita

98. Poněvadž vztahy mezi státy se mají řídit zásadami pravdy a spravedlnosti, musí být také podporovány činnou solidaritou. To se může stát prostřednictvím mnohostranné vzájemné spolupráce, jaká se v dnešní době daří v hospodářství, v sociální oblasti a politice, kultuře, zdravotnictví i ve sportu. S radostí vidíme, že k takové spolupráci už opravdu v naší době dochází. V této době musíme mít na zřeteli, že státní moc ze své povahy nebyla ustanovena k tomu, aby lidi věznila pouze na území jejich státu, ale aby střežila především obecné blaho společenství – a toto blaho zajisté nelze oddělovat od blaha celé lidské rodiny.

99. Občanská společenství tak při sledování svých zájmů nejen nesmějí škodit jiným, ale mají se také mezi sebou radit a spojovat tam, kde by úsilí jednotlivých států k dosažení žádaných cílů nestačilo; v tomto případě je však hlavně nutno dbát, aby to, co je některým státům k prospěchu, nepřineslo jiným víc škody než užitku.

100. Světové obecné blaho také vyžaduje, aby se uvnitř každého státu napomáhalo stykům všeho druhu mezi občany a sdruženími, která tvoří mezičlánky. Protože v mnoha částech světa žijí národnostní skupiny více nebo méně od sebe rozdílné, je nutné postarat se, aby se

příslušníkům jednoho národa nebránilo stýkat s příslušníky jiného národa; to je ve zjevném rozporu s charakterem naší doby, kdy vzdálenosti mezi národy byly téměř odstraněny. Nesmíme ani zapomínat, že lidé kteréhokoli etnika mají sice své vlastní, zvláštní vlohy, jimiž se od ostatních lidí liší, ale kromě toho že mají další, společné s druhými, a ty hrají důležitou roli v jejich neustálém rozvoji a zdokonalování, zvláště v ohledu duchovním. Mají proto právo i povinnost žít s ostatními členy společenství.

Rovnováha mezi obyvatelstvem, půdou a kapitálem

101. Je všeobecně známo, že některé země vykazují nepoměr mezi rozlohou obdělávatelné půdy a počtem obyvatel; v jiných zemích je zase nepoměr mezi půdním bohatstvím a zemědělskou technikou; a že proto nutnost od národů žádá spojené úsilí o snazší pohyb jak zboží, tak kapitálu, tak i lidí.^[58]

102. V takových a podobných případech považujeme za správné, aby, pokud je to možné, podnikání hledalo práci, ne aby práce hledala podnik. Tak se totiž většině občanů poskytne možnost zvětšit rodinné jmění, aniž musí opustit vlast a s mnoha starostmi si hledat jiné bydliště, zvykat si na nové poměry a vytvářet nové mezilidské vztahy.

Otázka politických uprchlíků

103. Poněvadž z Božího popudu chováme ke všem lidem city otcovské lásky, myslíme s bolestným smutkem na osudy těch, kteří byli vyhnáni z vlasti z politických důvodů; množství těchto uprchlíků, dnes nesčíslné, provází mnoho neuvěřitelných utrpení.

104. Tento jev jistě ukazuje, že vlády některých států příliš zužují spravedlivou svobodu, v jejímž rámci by každý občan směl vést život hodný člověka; v takových státech je někdy právo na svobodu buď zpochybnováno, nebo přímo odnímáno. Něco takového znamená úplné vyvrácení správného řádu společnosti, protože přirozeným smyslem státu je chránit obecné blaho, jehož základním úkolem je uznání oblasti osobní svobody a ochrana její nedotknutelnosti.

105. Není zbytečné připomenout zde, že i političtí uprchlíci mají osobní důstojnost a že jim mají být přiznána všechna osobní práva. Tato práva nemohli ztratit proto, že byli připraveni o občanská práva ve své vlasti.

106. Mezi právy lidské svobody zasluhuje uznání také to, že každý může odejít do takového státu, v němž, jak doufá, se bude moci lépe postarat o sebe i o svou rodinu. Je proto povinností státníků přijímat přistěhovalce a, pokud to dovoluje blaho jejich společenství, být vstřícní vůči úmyslu těch, kteří se snad chtějí začlenit do nové společnosti.

107. Proto s radostí využíváme této příležitosti a vyslovujeme veřejně své uznání a pochvalu všem snahám, které ve smyslu zásad bratrského spolenectví a křesťanské lásky si kladou za cíl mírnit útrapy těch, kteří jsou nuceni odejít ze své vlasti jinam.

108. A nemůžeme nevyzvednout k chvále každému člověku se srdcem na pravém místě mezinárodní organizace, které tomuto velmi závažnému problému věnují veškeré úsilí.

Odzbrojení

109. Na druhé straně ale s velkou bolestí vidíme, že v hospodářsky vyspělejších státech bylo vyrobeno a stále se vyrábí nesmírné množství zbraní; k tomuto účelu se soustřeďuje největší úsilí ducha i těla. Následkem toho musí občané těchto národů nést nelehké břemeno, a zatím jiným státům chybí potřebná pomoc k hospodářskému a sociálnímu rozvoji.

110. Obvykle se toto zbrojení ospravedlňuje tím, že mír – jak říkají – nemůže být za dnešních okolností zabezpečen jinak, než že bude založen na rovnováze zbraní. Proto zvýší-li se někde zbrojení, hned se vystupňují závody ve zbrojení i jinde. A jestliže je některý stát vybaven atomovými zbraněmi, dává to druhým státům důvod, aby se též snažily zaopatřit si takové zbraně stejné ničivé síly.

111. Následkem toho lidé žijí neustále ve strachu, jako by nad nimi visela bouře, která se může v děsivém náporu rozpoutat každým okamžikem. Nikoli bez důvodu, vždyť zbraně tu jsou. Ač je skoro neuvěřitelné, že jsou lidé schopní na sebe vzít odpovědnost za záhubu a nesmírné ničení, které by válka způsobila, přece nelze vyloučit, že válečný požár může vzplanout mimoděk a neočekávaně. Mimoto i když dnes ohromná účinnost zbraní možná lidi zastrašuje, aby válku začali, přece jen jsou tu důvody k obavám, že by samy pokusy s atomovými zbraněmi k válečným účelům mohly mít osudné následky pro život na Zemi.

112. Proto spravedlnost, moudrost a smysl pro lidskou důstojnost naléhavě žádají, aby horečné závody ve zbrojení byly zastaveny; aby množství výzbroje, jíž různé státy disponují, bylo současně na obou stranách sníženo; aby byly zakázány atomové zbraně; a aby konečně všichni dospěli k dohodě o náležitém odzbrojení se vzájemnou a účinnou kontrolou. "Všemi silami je třeba zabránit" – napomínal náš předchůdce blahé paměti Pius XII. –, "aby světová válka, která by s sebou nesla tolik hospodářské a sociální zkázy, tolik ohavností a mravního poblouznění, nedolehla na lidskou rodinu potřetí."^[59]

113. Přesto musí být všichni přesvědčeni, že zastavit zbrojení, ani snížit stavy zbraní, ani – což je hlavní věc – odstranit veškeré zbraně, není možné, nebude-li takový ústup od zbraní úplný a naprostý a nedotkne-li se smýšlení; nebudou-li totiž všichni svorně a upřímně usilovat, aby byl z lidské mysli vypuzen strach a úzkostné očekávání války. To však vyžaduje, aby namísto nejvyššího zákona, jímž se mír udržuje dnes, nastoupil zcela jiný, který by stanovil, že opravdový mír mezi národy může mít pevný základ nikoli ve stejném vyzbrojení, ale jedině ve vzájemné důvěře. Věříme, že to lze uskutečnit: vždyť jde o věc, kterou nejenže přikazuje zdravý rozum, ale která je také nanejvýš žádoucí a požehnaná.

114. Především jde o věc, kterou přikazuje rozum. Neboť jak všichni vědí, či by alespoň měli vědět, vztahy mezi státy, podobně jako vztahy mezi jednotlivými lidmi, se nemohou utvářet podle síly zbraní, ale podle zásad zdravého rozumu, to jest podle zásad pravdy, spravedlnosti a činné solidarity.

115. Dále říkáme, že taková věc je silně žádoucí. Kdo by si totiž horoucně nepřál, aby bylo odstraněno riziko války, aby mír byl zachován a chráněn stále pevnějšími záštitami?

116. Konečně věc míru je požehnaná, protože by se jeho výhody dotkly naprosto všech: jednotlivců, domácností, národů, celé lidské rodiny. I dnes nám o tom zní varovný hlas papeže Pia XII.: "Mírem nic nezaniká; válka může zahubit všechno."^[60]

117. Z těchto důvodů my, kteří na zemi zastupujeme Spasitele světa a původce míru, Ježíše Krista, jako tlumočníci nejhoroucnějších přání celé lidské rodiny, vedeni otcovskou láskou ke všem lidem, pokládáme za povinnost svého úřadu vyzvat a zapřísahat lidstvo, státníky především, aby nešetřili žádného úsilí a žádné námahy, dokud běh věcí lidských nebude v souladu s lidským rozumem a důstojností člověka.

118. Necht' politikové na nejvyšších a nejpovolanějších shromážděních důkladně zváží, jak vztahy mezi státy na celém světě co nejlépe uspořádat podle požadavků spravedlnosti a rovnosti; rovnosti, která stojí na vzájemné důvěře, na upřímnosti při uzavírání dohod a na věrnosti přijatým závazkům. Necht' prozkoumají tuto otázku po všech stránkách, aby byl nalezen základ, na němž by mohly vznikat přátelské, pevné a blahodárné svazky.

119. My ze své strany neustaneme pozvedat k Bohu pokorné prosby, aby tyto snahy svou pomocí shůry vedl k úspěchu a zdaru.

Ve svobodě

120. Sem patří i to, že vztahy mezi státy mají být uspořádány podle zásad svobody. Smyslem této teze je, že žádný stát nesmí učinit nic, co by znamenalo nespravedlivý útlak jiných států nebo neoprávněné vměšování do jejich záležitostí. Všechny státy mají naopak přispívat k tomu, aby si každý z nich stále více uvědomoval své povinnosti, aby vznikaly nové a užitečné iniciativy a aby se každý snažil být strůjcem svého pokroku ve všech oblastech.

Vzestup rozvojových zemí

121. Poněvadž lidi navzájem spojuje týž úděl daný původem, křesťanským vykoupením a nadpřirozeným cílem a poněvadž všichni jsou povoláni, aby se spojili v jedinou velkou křesťanskou rodinu, vyzvali jsme v encyklice *Matka a Učitelka* hospodářsky vyspělé státy, aby nejrůznějším způsobem pomáhaly státům, které jsou teprve v období hospodářského vývoje.^[61]

122. Nyní můžeme s velkým uspokojením říci, že ona výzva byla široce přijata, a chováme pevnou naději, že bude přijata ještě širě, takže chudší národy dosáhnou co nejdříve takového stupně hospodářského rozvoje, který dovolí každému občanu žít v podmínkách lépe odpovídajících jeho osobní důstojnosti.

123. Je však nutno stále znovu připomínat, že státům je třeba pomáhat tak, aby si mohly uchovat nedotčenou svobodu a aby cítily, že při svém hospodářském a sociálním rozvoji mají hlavní úlohu a že jeho břemeno dopadá hlavním dílem na ně.

124. O této věci vydal náš předchůdce Pius XII. toto moudré naučení: "Nové uspořádání, založené na mravních zásadách, zcela zakazuje narušovat svobodu, nedotknutelnost a bezpečnost jiných národů, ať je jejich velikost a obranyschopnost jakákoli. Je téměř zákonitě,

že velké státy, protože mají větší možnosti a jsou silnější, udávají pravidla při vytváření hospodářských svazků s menšími národy; přesto se těmto menším, stejně jako ostatním státům pro zachování obecného blaha nemůže zkracovat právo svobodně spravovat stát a zůstat při mezistátních konfliktech neutrální, jak to přikazuje samo právo přirozené i právo mezinárodní; a i těchto menších států se týká právo bránit svůj hospodářský rozvoj. Jedině budou-li zaručena tato jejich práva, budou menší státy moci přiměřeně podporovat obecné blaho všech a zároveň blahobyt svých obyvatel, jak ve vnějších statcích, tak v rozvíjení duchovních hodnot."^[62]

125. Když proto hospodářsky vyspělé státy pomáhají státům chudším, musí mít v úctě specifika každého národa a jejich zvyky zděděné po předcích; musí se vystříhat jakéhokoliv záměru nadvlády. Bude-li toho dosaženo, "nemálo to přispěje ke sdružení všech států ve společenství, jehož jednotliví členové, vědomi si svých práv a povinností, budou stejným dílem přispívat k blahu všech národů"^[63].

Znamení doby

126. V naší době se mezi lidmi víc a více šíří přesvědčení, že spory, které by snad mezi národy vznikly, se nemají řešit zbraněmi, nýbrž vyjednáváním a dohodami.

127. Toto přesvědčení, přiznáváme, vychází především ze strašné ničivé síly moderních zbraní, ze strachu před zkázou a hroznými škodami, které by tento druh zbraní způsobil. Proto se přiči rozumu, že by v naší době, která si hrdě říká atomová, mohla být válka prostředkem k znovunabytí porušených práv.

128. Avšak často bohužel vidíme, že mezi národy vládne jako nejvyšší zákon strach a že proto vynakládají obrovské částky peněz na zbrojení; ne ovšem, říkají – a nemáme důvod jim nevěřit –, s úmyslem napadat, nýbrž odstrašit od útoku.

129. Nicméně je třeba doufat, že lidé vzájemnými vztahy a jednáními lépe poznají svazky lidské přirozenosti, které je navzájem pojí; a dojdou krásnějšího poznání, že za jednu ze základních povinností, jež ukládá společná přirozenost, je nutno pokládat požadavek, aby obvyklý vztah mezi jedinci i mezi národy neurčoval strach, ale láska; protože je to především láska, co přivádí lidi k poctivé mnohostranné spolupráci, a z té jim může vzejít tolik dobrého.

IV. část

Vztahy mezi jednotlivými politickými společenstvími a společenstvím národů

Vzájemná závislost států

130. Poslední pokroky vědy a techniky hluboce ovlivnily lidské jednání, a tím lidi celého světa pobízejí k stále větší spolupráci a spojenectví.

Dnes opravdu velmi vzrostla výměna zboží, idejí a také styk lidí. Nebývalou měrou se proto rozhojnily styky mezi jednotlivci, rodinami a mezičlánky, které patří k různým státům, a jsou

také častější kontakty mezi vládami jednotlivých zemí. Současně se národní hospodářství různých států natolik propojují a postupně srůstají, že z jednotlivých článků vzniká jakési hospodářské uspořádání celého světa. A konečně sociální pokrok, řád, bezpečnost a mír uvnitř kteréhokoliv státu těsně souvisí se sociálním pokrokem, řádem, bezpečností a mírem ostatních států.

131. Tak vidíme, že žádný stát, oddělil-li se od ostatních, dnes není schopen náležitě se postarat o své zájmy a rozvíjet se, jak je třeba. Blahobyť a rozvoj kteréhokoliv státu totiž je zčásti důsledkem blahobyť a rozvoje všech ostatních států, zčásti ho sám vytváří.

Vzájemná závislost politických společenství

132. Jednotu lidského společenství nezničí žádná epocha, protože sestává z lidí navzájem si rovných osobní důstojností. Proto také zůstane vždy nutností, pocházející ze samé lidské přirozenosti, náležitě usilovat o obecné blaho týkající se celé lidské rodiny.

133. V minulosti, jak se zdá, se vládcové států mohli starat o obecné blaho dostatečně; dělali to buď prostřednictvím vyslanců svého státu, nebo schůzkami a rozhovory na nejvyšší úrovni, nebo uzavíráním dohod a smluv: tedy prostředky a cestami, které vymezovalo buď právo přirozené, nebo právo národů, nebo právo mezinárodní.

134. V dnešní době se však mezinárodní vztahy velmi proměnily. Na jedné straně totiž blaho všech národů klade otázky nejvyšší závažnosti, otázky obtížné, které je třeba co nejdříve řešit – to se týká především světové bezpečnosti a zajištění míru; na druhé straně vedoucí činitelé jednotlivých států (jsou totiž mezi sebou rovnoprávní), ačkoli svolávají mnoho schůzek a kongresů k nalezení vhodnějších právních prostředků, přece tohoto cíle plně nedosahují; ne že by neměli dobrou vůli a iniciativu, ale proto, že jejich autoritě schází patřičná moc.

135. Proto je třeba při dnešním stavu lidské společnosti pokládat jak zřízení a formu státu, tak i moc, kterou má v jednotlivých státech veřejná autorita za nedostatečné k uskutečnění obecného blaha všech národů.

Vztah mezi obecným blahem a veřejnou autoritou

136. Opravdu, zvážíme-li pečlivě na jedné straně vnitřní povahu obecného blaha, na druhé straně povahu veřejné autority a její účinnost, vidíme všichni, že mezi obojím existuje zákonitá shoda. Jako totiž mravní řád požaduje od státní moci, aby sloužila obecnému blahu v občanském soužití, tak žádá rovněž, aby tato moc mohla tento úkol opravdu uskutečnit. Z toho plyne, že státní orgány – které veřejnou autoritu ztělesňují, jejichž prostřednictvím pracuje a sleduje svůj cíl – mají mít takovou formu a takovou účinnost, aby mohly vést k obecnému blahu metodami a opatřeními vhodnými pro tu kterou situaci.

137. Protože však dnes klade obecné blaho všech národů otázky, které se týkají všech etnik, a protože tyto otázky může vyřešit jen taková veřejná autorita, jejíž moc i forma i nástroje by byly týchž rozměrů a jejíž působnost by byla celosvětová, pak z toho plyne, že sám mravní řád žádá ustavení celosvětové politické moci.

Světová politická moc musí vzniknout na základě společné dohody, nesmí být vnucena

138. Tato všeobecná autorita, jejíž moc se má vztahovat na celý svět a která má vhodnými prostředky vést k dosažení celosvětového blaha, musí být ustavena se souhlasem všech národů, nikoli vnucena násilím. Důvod spočívá v tom, že má-li taková autorita být schopna efektivně pracovat, pak je třeba, aby byla nestranná vůči všem, aby jí byly zcela cizí partikulární zájmy a aby usilovala o obecné blaho všech národů. Kdyby totiž tuto světovou autoritu silnější státy vnutily státům slabším, byla by odůvodněná obava, že se nakonec stane nástrojem dílčích zájmů nebo bude závislá na jednom národě; proto by její akceschopnost a působivost byly nejisté. I když se snad státy velice liší stupněm hospodářského rozvoje a vyzbrojeností, přece jen ze všech sil brání svou rovnoprávnost a hodnoty svého vlastního života. Proto se státy právem těžko podvolují moci, která jim byla vnucena násilím, nebo k jejímuž vytvoření nepřispěly, nebo kterou samy dobrovolně nepřijaly.

Světové obecné blaho a práva osoby

139. Jak obecné blaho jednotlivých států, tak ani obecné blaho světové nelze vymezit bez ohledu na lidskou osobu; proto si také ona světová veřejná autorita musí vzít za základní cíl uznávání, respektování, ochranu a podporu práv lidské osoby; může to dělat, je-li třeba, buď sama svou vahou, anebo tím, že vytvoří na celém světě takové podmínky, které usnadní vládám jednotlivých států snáze zastávat jejich úkoly.

Zásada subsidiarity

140. Jako se musí v jednotlivých státech vztahy mezi státní mocí a občany, rodinami, mezičlanky a státem řídit a navzájem sladovat principem subsidiarity, tak se mají tímto principem řídit i vztahy mezi celosvětovou politickou autoritou a politickými autoritami jednotlivých národů. Této světové autoritě přísluší zvažovat a řešit otázky vznikající ve věci obecného světového blaha – týkají se sféry hospodářské, sociální, politické a kulturní; otázky, které je pro jejich závažnost, široké souvislosti a naléhavost nutno pokládat za příliš složité, než aby je mohly úspěšně řešit vlády jednotlivých států.

141. Ona světová autorita samozřejmě nemá omezovat pravomoci vlád jednotlivých států, a tím méně si je присvojovat. Právě naopak, má usilovat o to, aby na celém světě vznikly takové podmínky, v nichž by nejen veřejná autorita kteréhokoli státu, ale i jednotliví občané a mezičlanky mohli s větší jistotou vyřizovat své záležitosti, plnit své povinnosti a užívat svých práv.^[64]

OSN a lidská práva

142. Jak všichni vědí, dne 26. června 1946 byla založena Organizace spojených národů – OSN. Její součástí se od té doby staly menší instituce, jejichž členy jmenují vlády různých národů; těmto institucím byly svěřeny významné úkoly a celosvětová působnost v oblasti hospodářské, sociální, kulturní, výchovné a zdravotnické. Za svůj hlavní cíl si však Spojené národy stanovily zachovat a upevnit mír mezi národy, podporovat a rozvíjet mezi nimi přátelské vztahy založené na zásadách rovnosti, vzájemné úcty a mnohotvárné spolupráce ve všech oblastech lidské činnosti.

143. Svrchovaně významným počinem Spojených národů je *Všeobecná deklarace lidských práv*, schválená 10. prosince 1948 valným shromážděním Spojených národů. V úvodu této Deklarace se zdůrazňuje, že všichni lidé a všechny národy mají ze všech sil usilovat o to, aby lidská práva a všechny formy svobody v Deklaraci vymezené byly skutečně uznávány a zachovávány neporušené.

144. Pochopitelně nám neušlo, že proti některým článkům Deklarace byly jistě právem vzneseny námitky a výhrady. Nicméně tento dokument je třeba pokládat za významný krok na cestě k vytvoření právního a politického řádu všech národů světa. V Deklaraci je totiž slavnostně uznána osobní důstojnost všech lidí, každému člověku se zde přiznává právo svobodně hledat pravdu, jednat podle mravních norem, dožadovat se spravedlnosti, vést život důstojný člověka a jiná práva, která s uvedenými souvisejí.

145. Proto si snažně přejeme, aby Organizace spojených národů byla schopna jak svou strukturou, tak i prostředky, které má k dispozici, více a více uzpůsobovat svým velkým a šlechetným úkolům. Kéž co nejdříve nadejde doba, kdy tato organizace bude moci účinně chránit osobní práva; práva pramenící přímo z osobní důstojnosti, a proto práva všeobecně platná, neporušitelná a neproměnná; a to tím spíše, že se dnes lidé aktivně účastní politického života ve svém státě, a proto se také stále více zasazují o záležitosti všech národů a stále více si uvědomují, že jsou živými údy světové lidské rodiny.

V. část

Napomenutí a výzvy k věřícím

Účastněte se veřejného života

146. Na tomto místě znovu vybízíme naše syny, aby se aktivně účastnili správy veřejných záležitostí a aby společně podporovali zájmy celého lidstva i své vlastní společnosti. Vedeni světlem křesťanské víry a láskou k bližnímu ať také usilují o to, aby instituce sloužící hospodářskému, sociálnímu, kulturnímu a politickému životu nebyly lidem na překážku, nýbrž jim spíše pomáhaly v sebezdokonalování, a to jak v řádu přirozeném, tak i nadpřirozeném.

At' jsou na svou práci všestranně připraveni

147. Přesto k tomu, abychom civilizaci prodchli zdravými zásadami a křesťanskými principy, nestačí, aby se našim synům dostávalo nebeského světla víry a aby se dali vést horlivostí pro podporování dobra; je totiž také nezbytné, aby se včlenili do občanských struktur a aby je svou aktivitou proměňovali zevnitř.

148. Ovšemže, naše současná civilizace se vyznačuje především vědeckým a technickým pokrokem, a proto se do veřejných institucí nemůže vměšovat někdo, kdo se nevyzná v moderní vědě a technice a není odborníkem ve svém povolání.

Znalosti a schopnosti bez hodnot duchovních nestačí

149. To všechno je však přesto třeba pokládat za naprosto nedostačující k tomu, aby se každodenní život se svými vazbami a vztahy polidšťoval; je totiž také zapotřebí, aby se opíral o pravdu, řídil se spravedlností, svou sílu čerpal ze vzájemné lásky a byl svobodomyšlný.

150. Aby k uskutečnění těchto rad lidé opravdu dospěli, musí se pečlivě starat o to, aby v praxi pozemského života dbali zákonů, které jsou vlastní každému počínání, a aby dodržovali zásady, které odpovídají přirozené povaze každého člověka; dále o to, aby své vlastní počínání utvářeli podle mravních příkazů, tedy se chovali tak, jako by buď vykonávali své právo, nebo plnili svou povinnost. Rozum navíc vyžaduje, aby lidé, poslušni moudrých Božích rad a přikázání, které mají na zřeteli naši spásu, a nepomíjejíce svědomí, si vedli ve své činnosti tak, aby svou aktivitu ve vědě, technice a při vykonávání svého povolání vždy spojovali s hlavními statky duchovními.

Jednota mezi vírou a profánní činností

151. Přiznáváme, že v národech se starou křesťanskou kulturou vykazují dnes zřízení časného řádu vysoký stupeň vědeckého a technického pokroku a mají mnoho vhodných prostředků k dosažení jakýchkoliv cílů. Avšak na druhé straně jsou často málo proniknuta křesťanskými podněty a duchem.

152. Právem se ptáme, jak se to mohlo stát, poněvadž k oněm vítězstvím vědy a techniky nemálo přispěli a stále přispívají ti, kteří si říkají křesťané a skutečně svůj život alespoň zčásti uzpůsobují podle zásad evangelia. Příčina, domníváme se, vychází z toho, že jejich jednání se neshoduje s jejich vírou. Je proto namístě, aby v sobě obnovili jednotu smýšlení a ducha, aby i jejich skutkům vládlo světlo víry a síla lásky.

Všestranný rozvoj

153. To, že se u křesťanů náboženská víra tak často rozchází s jednáním, vychází také – domníváme se – z jejich nedostatečné křesťanské výchovy a vzdělání. Stává se totiž příliš často a na mnoha místech, že poznání náboženskému a profánnímu nevěnují stejné úsilí, a ačkoli studium vědy dovedli k vrcholu, v náboženské formaci se, celkem vzato, nedostali dál než k elementární úrovni. Je proto nezbytné, aby formace mládeže byla všestranná, nepřetržitá a děla se takovým způsobem, že úcta k náboženským hodnotám a tříbení ducha budou postupovat úměrně s vědeckým poznáním a technickými dovednostmi den ze dne rostoucími. Kromě toho je třeba dospívající formovat tak, aby každý z nich mohl náležitě zastat své úkoly.^[65]

Soustavná práce

154. Přesto považujeme za vhodné upozornit, jak je nesnadné správně pochopit vztah mezi lidskými osudy a požadavky spravedlnosti, to jest spolehlivě vymezit stupně a způsoby, podle nichž se mají teoretické principy a pokyny sladit se současným stavem života společnosti.

155. Určení těchto stupňů a způsobů je tím obtížnější, čím rychleji jde vpřed naše výrazně dynamická doba, v níž každý musí přispívat k uskutečnění obecného blaha. Den co den je tedy nutné zkoumat, jak jednotlivé sociální skutečnosti co nejlépe přizpůsobit zásadám

spravedlnosti. Ať se proto naši synové nedomníávají, že se mohou zastavit a spokojit s nalezenou cestou.

156. Právě naopak, všichni lidé mají spíše uvážít, že to, co dosud uskutečnili, je stále málo proti tomu, co by bylo třeba vykonat; mají vyvíjet stále větší a vhodnější úsilí ve výrobních společnostech, v odborech, v profesních svazech, v pojišťovnictví, v institucích podporujících kulturu, v právnictví, politice, ve zdravotnictví, ve sportu apod. To vše si totiž přeje naše doba, v níž lidé odhalili tajemství atomu, pronikli do vesmíru a pátrají po nových cestách až k nekonečnu.

Vztahy mezi katolíky a nekatolíky v oblasti hospodářské, sociální a politické

157. Zásady, o nichž byla řeč, vycházejí jednak ze samé přirozenosti věcí, jednak z řádu přirozených práv. Při uskutečňování těchto zásad katolíci často pracují společně buď s křesťany odloučenými od tohoto Apoštolského stolce, nebo s lidmi, kterým je křesťanská víra cizí, ale jsou obdařeni světlem rozumu a přirozenou mravní bezúhonností. Ti, kteří se hlásí ke katolictví, v takovém případě musí dávat pozor, aby zůstali věrni svému přesvědčení a nedali se svést ke kompromisům, které by ohrozily plnost víry nebo mravy. "Zároveň však musí objektivně uvážít názory jiných lidí, nehledět při všem jen na vlastní užitek, a být ochotni k čestné spolupráci všude tam, kde běží o věci svou podstatou dobré nebo o takové, které mohou k dobru vést."^[66]

158. Všeobecně je vždycky záhodno rozlišovat bludy a bloudící, byť jde o lidi, kteří jsou v zajetí omylu nebo neadekvátního poznání, ať už v ohledu náboženském nebo mravním. Neboť upadl-li člověk do bludu, nepozbývá tím ještě svého lidství ani neztrácí svou lidskou důstojnost – a na to je stále nutno brát ohled. Kromě toho: u člověka nikdy úplně neuhasíná schopnost postavit se bludu na odpor a hledat cestu k pravdě. A nikdy také v této věci neschází pomoc nanejvýš prozřetelného Boha. Může se tedy stát, že toho, kdo dnes nemá jasno ve věcech víry nebo se odchýlil k mylným názorům, osvítl později Boží světlo a on přijme pravdu. Jsou-li totiž katolíci z vnějších příčin v kontaktu s lidmi, kteří vůbec v Krista nevěří, nebo v něho věří nesprávně, protože žijí v omylu, pak jim mohou být příležitostí a podnětem, aby se dali dovést k pravdě.

159. Z tohoto pohledu je zcela namístě od mylných filozofických nauk o přírodě, o původu a smyslu vesmíru a člověka důsledně odlišovat hnutí, která mají cíle hospodářské, sociální, kulturní a politické, i když tato hnutí z oněch nauk vycházejí a jimi se inspirují; vědecká poučka, zapsaná s konečnou platností, se totiž už nemění, kdežto ona hnutí působí v proměnlivé dějinné situaci, a proto jsou na ní nezbytně závislá. Ostatně: kdo by popíral, že na těchto hnutích, pokud odpovídají požadavkům zdravého rozumu a tlumočí oprávněně lidské tužby, může být něco dobrého, co zasluhuje uznání?

160. Proto se někdy může stát, že jisté konference o praktických záležitostech, které se dříve nezdály nikterak prospěšné, jsou nyní buď již doopravdy přínosné, nebo se lze nadít, že přínosnými budou. Avšak posoudit, zda se k tomu již dospělo nebo ne, a kromě toho stanovit způsob a stupeň spolupráce při hledání opravdového prospěchu v oblasti hospodářské a sociální, v ideologii nebo ve správě státu, tomu může naučit jen moudrost, která usměrňuje

všechny ctnosti, jimiž se řídí život jednotlivců i společenství. Pokud se proto jedná o stanovisko katolíků, přísluší rozhodování o věcech tohoto druhu především mužům, kteří jsou v politickém společenství a v příslušném oboru špičkou; musí přitom samozřejmě mít na zřeteli zásady přirozeného práva, být poslušni sociální nauky církve a pokynů církevních autorit. Nikdo totiž nemá zapomínat, že církev má právo a také povinnost nejen chránit nauku o víře a mravech, ale také uplatnit vůči svým synům svou autoritu, je-li třeba posoudit, jakým způsobem se má tato nauka uskutečňovat.^[67]

Postupný rozvoj

161. Skutečně jsou i lidé, kteří mají ušlechtilé smýšlení, a setkají-li se s poměry, které se málo srovnávají nebo vůbec nesrovnávají se zásadami spravedlnosti, horlivě se snaží všechno změnit a ovládá je takový zápal, že to připomíná společenský převrat.

162. Necht' tyto lidé mají stále na paměti, že podle zákona přírody se všechnen růst děje postupně; proto i lidská zřízení se podaří zlepšit jen postupně a zevnitř.

To připomíná náš předchůdce blahé paměti Pius XII. a užívá přitom těchto slov: "Nikoli náhlým převratem starého řádu, ale v uspořádaném vývoji záleží spása a spravedlnost. Násilí totiž vždycky všechno jen zničilo, nic nevybudovalo; roznítilo vášně, nikdy je neutišilo. Rozsévá jen nenávist a zkázu, a proto nedovede usmířit ty, kdo se mezi sebou sváří; nedovede přimět lidi ani politické strany, aby na troskách, které způsobil nesvár, s krajní námahou obnovovali, co bylo vykonáno dříve."^[68]

Zůstává velký úkol

163. K nejzávažnějším úkolům lidí dobré vůle je tedy nutno připojit především ten, že vedení a vzdělávání pravdou, spravedlností a láskou, mají v lidském společenství vytvářet nové vztahy: totiž mezi jednotlivci, mezi občany a jejich státy, mezi státy navzájem a konečně mezi jednotlivci, rodinami, mezičlánkovými organizacemi a státy na jedné straně a společenstvím všech lidí na druhé straně. Tento úkol ať všichni ocení jako nadmíru vznešený; může z něho totiž vzejít pravý mír podle řádu stanoveného Bohem.

164. Těmto mužům, kterých je daleko méně, než by bylo zapotřebí, ale kteří mají obzvláštní zásluhy o lidské společenství, patří po zásluze naše veřejná chvála a zároveň výzva, aby ve svém blahodárném záměru vytrvali. Současně doufáme, že jejich počet poroste, a to především z řad křesťanů, které povede vědomí povinnosti a láska. Pro všechny, kdo se hlásí ke Kristu, se v tomto lidském společenství obzvlášť sluší, aby se v něm stali jiskrou světla, živnou půdou lásky a kvasem. Bude tomu tak tím více, čím úžeji se srdce jednoho každého spojí s Bohem.

165. Neboť v lidské společnosti jistě nezavládne mír, nezavládne-li mír v srdci každého člověka, nebude-li každý v sobě zachovávat řád, jehož zachovávání přikázal Bůh. V této věci vyzývá sv. Augustin člověka takto: "Žádá si tvá duše být způsobilá a zvítězit nad tvými vášněmi? Ať se podrobí tomu, co je vyšší, a zvítězí nad tím, co je nižší; a bude v tobě mír: pravý, bezpečný, spořádaný. Jaký že je řád tohoto míru? Bůh poroučí duši, duše tělu; nic není nad to spořádanějšího."^[69]

Kristus – Kníže pokoje

166. Je samozřejmé, že naučení, která jsme dosud vydali k otázkám, které v nynější době tak zneklidňují lidskou společnost a které jsou v nejtěsnější spojitosti s pokrokem lidské rodiny, vnikla našemu srdci horoucí touha, již, jak známo, planou všichni lidé dobré vůle – aby byl na tomto světě upevněn mír.

167. Jako – byť slabý a nehodný – náměstek toho, kterého prorok v Božím obdarování věšteckým duchem nazval *Knížetem pokoje*^[70], pokládáme za svou povinnost zasvětit své úvahy, snahy a síly podpoře obecného blaha všech lidí. Mír je prázdné slovo, neproměňuje-li se v řád, který jsme v plné naději naznačili tímto okružním listem; v řád založený na pravdě, vybudovaný podle požadavků spravedlnosti, prohloubený a naplněný opravdovou láskou a konečně uskutečňovaný ve svobodě.

168. Tento úkol nutno pokládat za tak ušlechtilý a vznešený, že ho člověk sám, byť má dobrou a chvályhodnou vůli, nikterak nemůže dosáhnout jen svými silami. Aby totiž lidská společnost byla co možná nejuvěrnějším obrazem království Božího, k tomu je naléhavě třeba pomoci shůry.

169. Po tyto posvátné dny máme totiž pozvedat pokorné prosby k tomu, který svým hořkým umučením a svou smrtí nejen smyl hříchy, zdroj a hlavní příčinu různic, béd a nespravedlností, ale svou prolitou krví také usmířil lidský rod se svým nebeským Otcem a udělil dary pokoje: "On je náš pokoj: obě dvě části spojil v jedno ... Přišel a zvěstoval pokoj vám, kteří jste byli daleko, i těm, kteří byli blízko."^[71]

170. I v bohoslužbě těchto dnů zaznívá tatáž zvěst: "Vstal Kristus, náš Pán, stanul uprostřed svých učedníků a řekl: Pokoj vám, aleluja; i zaradovali se učedníci, když spatřili Pána, aleluja."^[72] Pokoj nám tedy přinesl, pokoj nám zanechal: "Pokoj vám zanechávám, svůj pokoj vám dávám; ne ten, který dává svět, já vám dávám."^[73]

171. Tento mír, který nám přinesl božský Vykupitel, si tedy na něm horoucími modlitbami vyprošujeme. Nechť on vymaže ze srdce lidí vše, co může mír ohrozit. Kéž všechny lidi přetvoří ve svědky pravdy, spravedlnosti a bratrské lásky. Kéž kromě toho osvíti ty, kdo vládou národům, aby spolu s patřičným blahobytem zabezpečili svým občanům i překrásný dar míru. A konečně nechť Kristus podnítí vůli všech lidí, aby strhli hradby, jež rozdělují jedny od druhých, aby posílili svazky vzájemné lásky, aby měli porozumění pro druhé, aby odpustili všem, kdo jim ukřivdili. Tak tedy z jeho popudu a v jeho jménu ať se všechny národy chovají navzájem jako bratři, ať u nich vzkvétá a povždy vládne vytoužený mír.

172. Nakonec, ctihodní bratři, s přáním, aby takový mír zavítal do křesťanských obcí, které vám byly svěřeny; zvláště k dobru těch nejubožejších, těch, kteří potřebují zvláštní pomoci a ochrany, udělujeme v Pánu vám, světskému i řeholnímu kléru, řeholníkům a řeholnicím zasvěceným Bohu, všem křesťanům, zejména těm, kteří velkomyslně uposlechnou naše výzvy, láskyplné apoštolské požehnání. A všem lidem dobré vůle, k nimž se tato naše encyklika rovněž obrací, vyprošujeme od nejvyššího Boha spásu a požehnání.

Dáno v Římě u Svatého Petra, na Zelený čtvrtek 11. dubna 1963, v pátém roce našeho pontifikátu

Papež Jan XXIII.

[\[1\]](#) Ž 8,1

[\[2\]](#) Ž 104,24

[\[3\]](#) Srov. Gn 1,26

[\[4\]](#) Ž 8,5-6

[\[5\]](#) Řím 2,15

[\[6\]](#) Srov. Ž 19,8-11

[\[7\]](#) Srov. rozhlasové poselství Pia XII., pronesené v předvečer vánoc 1942: AAS 35 (1943), s. 9-24; a proslov Jana XXIII. z 4. ledna 1963: AAS 55, 1963, s. 89-91

[\[8\]](#) Srov. Pius XI., enc. *Divini Redemptoris*: AAS 29 (1937), s. 78 a rozhlasové poselství Pia XII. z 1. června 1941: AAS 33 (1941), s. 195-205

[\[9\]](#) Srov. rozhlasové poselství Pia XII. v předvečer vánoc r. 1942: AAS 35 (1943), s. 9-24

[\[10\]](#) *Divinae Institutiones*, IV, 28,2; Migne PL 6,535

[\[11\]](#) Lev XIII., enc. o lidské svobodě *Libertas praestantissimum*: Acta Leonis XIII, VIII, 1888, s. 237-238

[\[12\]](#) Srov. vánoční rozhlasové poselství Pia XII. z r. 1942: AAS 35 (1943), s. 9-24

[\[13\]](#) Srov. enc. Pia XI. o křesťanském manželství *Casti connubii*: AAS 22 (1930), s. 539-592; a vánoční poselství Pia XII. z r. 1942: AAS 35 (1943), s. 9-24

[\[14\]](#) Srov. rozhlasové poselství Pia XII. z 1. června 1941: AAS 33 (1941), s. 201

[\[15\]](#) Srov. Lev XIII., enc. o dělnické otázce *Rerum novarum*, 33; Acta Leonis XIII., XI (1891), s. 128-129

[\[16\]](#) Srov. Jan XXIII., enc. *Mater et Magistra*, 82: AAS 53 (1961), s. 422

[\[17\]](#) Rozhlasové poselství z 1. června 1941: AAS 33, 1941, s. 201

[\[18\]](#) Jan XXIII., enc. *Mater et Magistra*, 112: AAS 53 (1961), s. 428,

[\[19\]](#) Srov. tamtéž, 119: AAS 53 (1961), s. 430

[\[20\]](#) Srov. Lev XIII., enc. *Rerum novarum*, 36-44: Acta Leonis XIII., XI (1891), s. 134-142; Pius XI., enc. *Quadragesimo anno*, 83-87: AAS 23 (1931), s. 199-200; a list Pia XII. biskupům USA o soukromém vlastnictví *Sertum laetitiae*: AAS 31, 1939, s. 634-644

[\[21\]](#) Srov. Jan XXIII., enc. *Mater et Magistra*, 117-118: AAS 53 (1961), s. 430

[\[22\]](#) Srov. vánoční poselství Pia XII. z r. 1952: AAS 45, 1953, s. 33-46

[\[23\]](#) Srov. vánoční poselství Pia XII. z r. 1944: AAS 37 (1945), s. 12

[\[24\]](#) Srov. vánoční poselství Pia XII. z r. 1942: AAS 35 (1943), s. 21

[\[25\]](#) Ef 4,25

[\[26\]](#) Srov. vánoční poselství Pia XII. z r. 1942: AAS 35 (1943), s. 14

[\[27\]](#) *Summa theol.* I-II, 19, 4; srov. čl. 9

[\[28\]](#) Řím 13,1

[\[29\]](#) *In Epist. ad Rom.*, c. 13, v.1-2; hom. 23, PG 60,615

[\[30\]](#) Lev XIII., enc. *Immortale Dei*: Acta Leonis XIII., V, 1885, s. 120

[\[31\]](#) Vánoční rozhlasové poselství Pia XII. z r. 1944: AAS 37 (1945), s. 15

[\[32\]](#) Srov. Lev XIII., enc. o politické moci *Diuturnum illud*: Acta Leonis XIII., II (1880-1881), s. 274

[\[33\]](#) Srov. tamtéž s. 278 a Lev XIII., enc. o zřízení států *Immortale Dei*: Acta Leonis XIII., V (1885), s. 130

[\[34\]](#) Sk 5,29

[\[35\]](#) *Summa theol.* I-II, 93, 3 ad 2; srov. vánoční poselství Pia XII. z r. 1944: AAS 37 (1945), s. 5-23

[\[36\]](#) Srov. Lev XIII., enc. o politické moci *Diuturnum illud*: Acta Leonis XIII., II, 1880-1881, s. 271-272, vánoční rozhlasové poselství Pia XII. z r. 1944: AAS 37 (1945), s. 5-23

[\[37\]](#) Srov. vánoční poselství Pia XII. z r. 1942: AAS 35, 1943, s. 13; Lev XIII., enc. o zřízení států *Immortale Dei*: Acta Leonis XIII., V (1885), s. 120

[\[38\]](#) Srov. Pius XII., enc. *Summi Pontificatus*: AAS 31, 1939, s. 412-453

[\[39\]](#) Srov. Pius XI., enc. proti nacismu *Mit brennender Sorge*: AAS 29 (1937), s. 159; a Pius XI., enc. o bezbožeckém komunismu *Divini Redemptoris*: AAS 29 (1937), s. 65-106

[\[40\]](#) Lev XIII., enc. o zřízení států *Immortale Dei*: Acta Leonis XIII., V (1885), s. 121

[\[41\]](#) Srov. Lev XIII., enc. *Rerum novarum*, 41-44: Acta Leonis XIII., XI (1891), s. 133-134

- [42] Srov. Pius XII., enc. *Summi Pontificatus*: AAS 31 (1939), s. 433
- [43] Jan XXIII., enc. *Mater et Magistra*, 65: AAS 53 (1961) s. 417
- [44] Srov. Pius XI., enc. *Quadragesimo anno*, 118: AAS 23 (1931), s. 215
- [45] Rozhlasové poselství Pia XII. z 1. června 1941: AAS 33 (1941), s. 200
- [46] Srov. Pius XI., enc. proti nacismu *Mit brennender Sorge*: AAS 29, 1937, s. 159; Pius XI., enc. proti bezbožeckému komunismu *Divini Redemptoris*: AAS 29 (1937), s. 79; a vánoční poselství Pia XII. z r. 1942: AAS 35 (1943), s. 9-24
- [47] Srov. Pius XI., enc. proti bezbožeckému komunismu *Divini Redemptoris*: AAS 29 (1937), s. 81; a vánoční poselství Pia XII. z r. 1942: AAS 35 (1943), s. 9-24
- [48] Jan XXIII., enc. *Mater et Magistra*, 55: AAS 53 (1961), s. 415
- [49] Srov. vánoční poselství Pia XII. z r. 1942: AAS 35 (1943), s. 21
- [50] Srov. vánoční poselství Pia XII. z r. 1944: AAS 37 (1945), s. 15-16
- [51] Srov. vánoční poselství Pia XII. z r. 1942: AAS 35 (1943), s. 12
- [52] Srov. Lev XIII., apoštolský list o odsouzení zednářství *Annum ingressi*: Acta Leonis XIII, XXII (1902-1903), s. 52-80
- [53] Mdr 6,1-3
- [54] Vánoční poselství Pia XII. z r. 1941: AAS 34 (1942), s. 16
- [55] Srov. vánoční poselství Pia XII. z r. 1940: AAS 33, (1941), s. 5-14
- [56] *De Civitate Dei*, lib. IV, c. 4; PL 41, 115; srov. vánoční poselství Pia X(I. z r. 1939: AAS 32 (1940), s. 5-13
- [57] Srov. vánoční poselství Pia XII. z r. 1941: AAS 34 (1942), s. 10-21
- [58] Srov. Jan XXIII., enc. *Mater et Magistra*, 153: AAS 53 (1961), s. 439
- [59] Vánoční poselství Pia XII. z r. 1941: AAS 34 (1942), s. 17; srov. Výzva Benedikta XV. k vládcům národů vedoucích válku z 1. srpna 1917: AAS 9 (1917), s. 418
- [60] Rozhlasové poselství Pia XII. z 24. srpna 1939: AAS 31 (1939), s. 334
- [61] Jan XXIII., enc. *Mater et Magistra*, 153-162: AAS 53 (1961), s. 400-441
- [62] Vánoční poselství Pia XII. z r. 1941: AAS 34 (1942), s. 16-17
- [63] Jan XXIII., enc. *Mater et Magistra*, 174: AAS 53 (1961), s. 443
- [64] Srov. proslov Pia XII. k mládeži italské Katolické akce z 12. září 1948: AAS 40 (1948), s. 412

[\[65\]](#) Srov. Jan XXIII., enc. *Mater et Magistra*, 222-225: AAS 53 (1961), a. 454

[\[66\]](#) Tamtéž, 239-240: AAS 53 (1961), s. 456

[\[67\]](#) Srov. Jan XXIII., enc. *Mater et Magistra*, 230: AAS 53 (1961), s. 456; srov. Lev XIII., enc. o zřízení států *Immortale Dei*: Acta Leonis XIII., V, 1885, s. 128; Pius XI., enc. o míru Kristově *Ubi arcano*: AAS 14, 1922, s. 698; proslov Pia XII. k delegátkám Mezinárodního sdružení svazů katolických žen při sjezdu konaném v Římě 11. září 1947: AAS 39 (1947), s. 486

[\[68\]](#) K italským dělníkům 13. června 1943: AAS 35 (1943), s. 175

[\[69\]](#) *Miscellanea Augustiniana ... S. Augustini Sermones post Maurinos reperti*, Řím 1930, s. 633

[\[70\]](#) Srov. Iz 9,6

[\[71\]](#) Ef 2,14. 17

[\[72\]](#) Responsorium k matutinu v pátek oktávu velikonočního Breviarium Romanum (1948)

[\[73\]](#) Jan 14,27